

(*Senecio*). De soort overwintert als rups en het is niet ongebruikelijk dat dit stadium meerdere jaren (soms wel vijf jaar!) duurt. Dat het hier een bijzondere waarneming betreft, blijkt wel uit het aantal uurhokken (slechts vier) waarvan de soort in Nederland wordt vermeld. Volgens Vlindernet komt de soort plaatselijk in het Oosten en Zuiden van ons land in kleine aantallen voor. Wellicht zijn tot op heden nog vliegplaatsen van deze soort onopgemerkt gebleven. De verborgen leefwijze maakt het namelijk moeilijk een goed beeld te krijgen van de (werkelijke) verspreiding van deze soort. Misschien loont het om in het najaar (oktober) op groeiplaatsen van rode ogentroost met een net door de vegetatie te slepen om zodoende rupsen vast te stellen. In ieder geval kan er weer een soort aan de soortenlijst van het 'kroondomein' Terschelling worden toegevoegd!

Een aantal vedermotten (*Pterophoridae*). Gerrit Tuinstra

Uit Nederland zijn zo'n 37 soorten vedermotten (*Pterophoridae*) bekend. Ongeveer een derde van dit aantal is slechts bekend van één of enkele vindplaatsen (De kleine vlinders, J.H. Kuchlein, 1993). In Friesland zijn tot nu toe 21 soorten vedermotten waargenomen (De kleine vlinders & Jaarverslagen Vlinderwerkgroep Friesland).

Vorig jaar en het afgelopen jaar heb ik verschillende soorten vedermotten gevangen. Een aantal soorten op licht en een aantal overdag. Omdat er in Friesland toch een aardig aantal soorten vedermotten kan worden aangetroffen en het een interessante groep is, zal ik hieronder een aantal soorten in het kort beschrijven.

***Pterophorus pentadactyla* (Linnaeus, 1758) en *Emmelina monodactyla* (Linnaeus, 1758)**

Twee algemene soorten vedermotten in Friesland zijn *P. pentadactyla* en *E. monodactyla*. Vooral *E. monodactyla* wordt geregeld op licht (ook vaak op verlichte ruiten e.d.) waargenomen. *P. pentadactyla* kan vooral overdag of in de schemering vliegend worden waargenomen. De voedselplant van *P. pentadactyla* is haagwinde (*Calystegia sepium*). Naast haagwinde wordt ook akkerwinde (*Convolvulus arvensis*) als voedselplant van *E. monodactyla* genoemd (De kleine vlinders, J.H. Kuchlein, 1993). Tijdens het zoeken naar rupsen van de windepijlstaart (*Agrius convolvuli*), op voornamelijk haagwinde, vond ik regelmatig ook de kenmerkende rupsen van één van de hier genoemde soorten. *P. pentadactyla* is vrij groot en geheel wit. *E. monodactyla* is wat kleiner en vrij egaal bruin of grijsbruin van kleur.

***Platyptilia pallidactyla* (Haworth, 1811)**

Een andere soort vedermot die regelmatig wordt waargenomen is *P. pallidactyla*. Vooral overdag, op plaatsen waar veel duizendblad (*Achillea millefolium*) groeit, kan de soort worden gezien. Ook wilde bertram (*Achillea ptarmica*) wordt als voedselplant genoemd. Deze soort werd o.a. waargenomen tijdens de excursie van Flinterwille Vlinderwerkgroep Friesland oktober 2003

de Vlinderwerkgroep Friesland in de Bremer Wildernis (Gaasterland) op 21 juni. *P. pallidactyla* is vrij eenvoudig te herkennen. De soort is vrij groot, heeft een gelige basiskleur met een vage bruine tekening.

Platyptilia gonodactyla (Denis & Schiffermüller, 1775)

Een vedermot die veel minder in Friesland wordt waargenomen (slechts één of enkele exemplaren per jaar) is *P. gonodactyla*. Deze vedermot is middelmatig qua grootte, met een grijze basiskleur en een vrij scherpe donkerbruine tot grijze tekening. De voedselplant van deze soort is hoefblad (*petasites*), waaronder klein hoefblad (*Tussilago farfara*). Op 21 april ving ik een exemplaar van deze soort in het houtwallengebied bij Oostermeer, op licht.

Platyptilia calodactyla (Denis & Schiffermüller, 1775)

Een soort die nog minder in Friesland wordt waargenomen is *P. calodactyla*. In de periode 1986 t/m 1998 zijn bij de Vlinderwerkgroep slechts negen exemplaren gemeld. Vooral de laatste jaren wordt de soort (ook in de rest van Nederland) steeds minder waargenomen (mededeling C. Gielis). *P. calodactyla* is een vedermot met een lichte (geel-witte) basiskleur met een vrij duidelijke, donkere tekening. Kuchlein noemt de volgende voedselplanten: moerasandijvie (*Senecio congestus*), schaduwkruiskruid (*Senecio nemorensis*) en echte guldenroede (*Solidago virgaurea*). Het afgelopen jaar heb ik de soort twee keer waargenomen, op 20 juni langs de pier bij Holwerd (op licht) en op 4 september ten westen van Drachten (op licht).

Hellinsia didactylites (Ström, 1783)

In De kleine vlinders (J.H. Kuchlein, 1993) wordt de oude naam van deze soort nog gebruikt, namelijk *Leioptilus scarodactyla*. In de huidige naamlijst (Kuchlein en de Vos, 1999) wordt de naam *H. didactylites* weergegeven. Deze soort is vrij eenvoudig te herkennen aan de lichte bovenvleugels met donkere franje. De ondervleugels zijn geheel donkergrijs. Verder heeft deze soort vrijwel geen tekening. De voedselplanten die Kuchlein in zijn boek noemt zijn muurhavigskruid (*Hieracium murorum*) en schermhavigskruid (*Hieracium umbellatum*). In Friesland wordt *H. didactylites* regelmatig waargenomen (Jaarverslagen Vlinderwerkgroep Friesland), voornamelijk op de eilanden. Deze soort werd onder andere waargenomen tijdens de excursies van de Vlinderwerkgroep Friesland in het Fochteloërveen.

Adaina microdactyla (Linnaeus, 1758)

Met een spanwijdte van ongeveer 15 millimeter is *A. microdactyla* de kleinste soort vedermot die in Friesland kan worden waargenomen. De soort is vrijwel ongetekend en heeft een zeer lichte kleur. Ook de ondervleugels zijn vergeleken met de andere soorten vedermotten erg licht. Als voedselplant wordt koninginnekruid (*Eupatorium cannabinum*) genoemd. In 2001 heb ik op licht een

Flinterwille Vlinderwerkgroep Friesland oktober 2003

aantal exemplaren van de soort gevangen in de Alde Feanen bij Eernewoude. Tijdens de inventarisatie van 2002 werd een aantal exemplaren op licht gevangen op een heideterreintje bij Oudehorne. In de jaarverslagen van de Vlinderwerkgroep Friesland is de soort niet uit ieder jaar vermeld.

***Oxyptilus chrysodactyla* (Denis & Schiffermüller, 1775)**

In Nederland zijn er vier soorten uit het geslacht *Oxyptilus* bekend, die allemaal havikskruid (*hieracium*) als voedselplant hebben. *O. distans* (Zeller, 1847) is ook bekend van een aantal andere plantensoorten. Deze soort werd in 1992 op Terschelling voor het eerst in Friesland waargenomen (L. Bot), een tweede exemplaar werd in 1994 waargenomen. Ook *O. pilosellae* (Zeller, 1841) is bekend uit Friesland, maar uitsluitend in de periode voor het bestaan van de Vlinderwerkgroep (Vlinders van Friesland, Lempke). Deze soort is bekend van muizeoor (*Hieracium pilosella*). De soort *O. parvidactyla* (Haworth, 1811) is uitsluitend bekend uit de zuidelijke helft van Nederland.

Op 10 juni van het afgelopen jaar vond ik in een slootkant, gewoon in agrarisch land, een havikskruid (*Hieracium spec.*) waarvan de bladeren in de toppen samengesponnen waren. In eerste instantie dacht ik dat er bladrollerrupsen in zaten, maar na het zien van de rups was het duidelijk dat het om een vedermot ging (de rupsen van vedermotten zijn zeer kenmerkend). Ik heb van een aantal planten de toppen (met daarin de rupsen) meegenomen om de vlinders uit te kunnen kweken. In vrijwel iedere plant bevonden zich een aantal samengesponnen bladeren waarin steeds één rups zat. Na enkele dagen kwamen de rupsen uit de samengesponnen bladeren tevoorschijn om vervolgens aan het deksel van de pot te verpoppen en op 22 juni kwam de eerste vlinder uit de pop. In totaal zijn er zes vlinders uitgekweekt, de laatste kwam op 30 juni uit de pop.

Omdat ik niet wist om welke soort het ging heb ik met het binoculair van de Vlinderwerkgroep Friesland een aantal foto's van zowel de poppen als de vlinders gemaakt en via de internet opgestuurd naar *pterophoridae*-kenner Cees Gielis. Hij vertelde me dat het om *O. chrysodactyla* ging. Deze soort wordt in Nederland vrij weinig waargenomen, voornamelijk in Zuid-Limburg. De enige noordelijke stip in het boek van Kuchlein staat ten noorden van Hoogeveen in Drenthe. In het overzicht van waarnemingen van 1995 (jaarverslag 1995, Vlinderwerkgroep Friesland) wordt de soort ook vermeld. In dat jaar zou er een exemplaar in het oosten van de provincie zijn waargenomen. Dit zou de eerste waarneming van de soort in Friesland zijn geweest. Echter momenteel kunnen geen nadere gegevens betreffende deze waarneming teruggevonden worden. Wanneer iemand iets weet van deze waarneming, graag een berichtje!

Oxyptilus chrysodactyla

Agdistis bennetii (Curtis, 1833)

Qua uiterlijk een heel andere soort vedermot dan de hierboven genoemde soorten is *A. bennetii*. Niet alleen wat uiterlijk betreft, maar ook wat vindplaats betreft is deze soort een buitenbeentje. *A. bennetii*'s voedselplant is lamsoor (*Limonium vulgare*) en daarmee is de soort afhankelijk van slikken en schorren (kwelders).

Bij de "normale" vedermotten hebben de achtervleugels twee diepe inkervingen, waardoor er drie lobben (per achtervleugel) zijn. De voorvleugels hebben één inkerving (minder diep dan bij de achtervleugels), waardoor er twee lobben (per bovenvleugel) zijn.

De soorten uit het genus *Agdistis* lijken enigszins op de andere soorten vedermotten, maar missen de kenmerkende inkervingen en daarmee lobben.

A. bennetii is bekend van verschillende plaatsen in Zeeland, een aantal waddeneilanden (o.a. Terschelling) en de waddenkust bij Holwerd en Lauwersoog. Op 22 juli van dit jaar is de soort waargenomen op de Boschplaat, Terschelling (Hunneman).

Resultaten Veenhooibeestje 2003. Henk Hunneman

Vlinders, zon en warmte zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Je zou dus verwachten dat de laatste zomer een positief effect heeft gehad op de Nederlandse vlinderstand. Dit is echter maar ten dele waar. Natuurlijk doen de gehakkelde aurelia (*Polygonia c-album*), koninginpage (*Papilio machaon*) en oranje luzernevlinder (*Colias croceus*) het goed, maar voor andere soorten is een warme, droge zomer minder positief. In Friese heidegebieden die gevoelig zijn voor verdroging bijvoorbeeld, is het gentiaanblauwtje (*Maculinea alcon*) dit jaar voor het eerst niet meer waargenomen. Ook het veenhooibeestje (*Coenonympha tullia*) is één van die vlinders die niet gebaat is bij (meerdere jaren met) tropische temperaturen.

Het belangrijkste gevaar heeft betrekking op het leefgebied van het veenhooibeestje. Een hoogveen is immers grotendeels afhankelijk van regenwater. Hoewel de vegetatie in het Fochtelooërveen zich in de eerste fase na het hoogveenherstel gunstig ontwikkelde, bestaat het vermoeden dat deze ontwikkeling (ten dele) teniet is gedaan door de droogte van de afgelopen tijd. Het is zelfs maar de vraag of het veenhooibeestje in de toekomst voor Nederland behouden kan worden. Recent onderzoek naar de effecten van de klimaatverandering op de verspreiding van dagvlinders heeft namelijk aangetoond dat het veenhooibeestje, en meer algemeen soorten met een Boreaal-Alpiene verspreiding, te maken krijgen met een inkrimping van hun areaal. Waar (sommige mobiele) zuidelijke soorten in staat zijn hun verspreidingsgebied uit te breiden in noordelijke richting, zien we bij soorten met een noordelijke verspreiding twee ontwikkelingen. In gebergten zoeken de vlinders het hogerop door hun leefgebied te verplaatsen naar hoger gelegen delen (waar de temperatuur lager is). Daarnaast blijkt dat op plaatsen aan de zuidgrens van hun areaal vlinders uitsterven doordat